

УДК 159.9:316.4

СУТНІСТЬ ТА ВЧИНКОВИЙ СМИСЛ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ПЕРІОД НЕПОВНОЛІТТЯ

Мельник М.Т., аспірант
кафедри соціальної психології

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті здійснено теоретичний аналіз сутності та вчинкового смислу ресоціалізації особистості неповнолітнього, засудженого до позбавлення волі. Розглянуто структуру вчинку та особливості формування життєвих стратегій у процесі ресоціалізації неповнолітніх.

Ключові слова: *вчинок, структура вчинку, ресоціалізація, неповнолітні, засуджені до позбавлення волі.*

В статье осуществлен теоретический анализ сущности и смысла поступка ресоциализации личности несовершеннолетнего, осужденного к лишению свободы. Рассмотрена структура поступка и особенности формирования жизненных стратегий в процессе ресоциализации несовершеннолетних.

Ключевые слова: *поступок, структура поступка, ресоциализация, несовершеннолетние, осужденные к лишению свободы.*

Melnyk M.T. THE ESSENCE AND ACTION MEANING OF MINORS PERSONALITY RESOCALISATION

The article presents a theoretical analysis of the essence and meaning of act action in resocialization process of minors' personality that is sentenced to imprisonment. Paper considers the structure and an act features of life strategies formation in the process of minors' resocialization.

Key words: *action, act structure, resocialization, minors sentenced to imprisonment.*

Постановка проблеми. Підхід одного з фундаторів сучасної вітчизняної психології В. Роменця здійснив значний вплив на переосмислення та формування уявлення про вчинок не як на структурну одиницю, а як на цілісний механізм розуміння природи психічного існування людини. У зв'язку з цим підвищеної актуальності набуває ситуація зміни вектору зі вчинку зла на вчинок добра – як потреба гармонізації людини у системі викликів сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція вчинку В. Роменця та його однодумців Т. Кириленко, О. Киричук, І. Манохи, В. Пискун, В. Татенка, Т. Титаренко дає змогу обґрунтувати доцільність використання вчинкового підходу у розумінні природи психічного, усіх її феноменологічних аспектів та методів дослідження вчинку особистості [1; 6; 7; 10; 12; 13; 14]. Різноманітність вчинків – буденності, істини, краси, добра, екзистенції, самопізнання тощо – передбачає вивчення феноменології деструктивного вчинку. Головним у цьому, на нашу думку, є пізнання особливостей та з'ясування протиріч вчинків, що піддаються суспільному осуду.

Розглядаючи через призму вчинкового підходу поняття ресоціалізації, варто наголосити на його міждисциплінарному характері. Дане поняття розглядається як процес, що безпосередньо зачіпає такі галузі, як юриспруденція, соціологія, психологія, педагогіка. Також важливим ас-

пектом є те, що дослідники досі не дійшли консенсусу щодо питання узгодженого визначення даного поняття. В юриспруденції питання ресоціалізації розглядали О. Бандурка, А. Гусак, Г. Радов, В. Ягунов та інші; у педагогіці – О. Беца, В. Кривуша, В. Лютий, Г. Радов, В. Синьов та інші; у галузі психології – А. Андреева, Ю. Антонян, В. Васильєв, Я. Гошовський, О. Караман, В. Медведєв, О. Низовець, В. Пирожков, Л. Ростомова, А. Сухов, А. Ушатіков, О. Царькова, А. Яковлев та інші [2; 3; 4; 5; 8; 11].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в реалізації теоретичного аналізу ресоціалізації неповнолітніх, засуджених до позбавлення волі, у контексті вчинкового підходу В. Роменця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи предмет соціальної психології, В. Татенко зазначає актуальність потреби його перегляду. Однією зі складових частин предмету соціальної психології мають бути соціальні впливи, що порушують психічну активність індивіда. Зростання необхідності вивчення порушень у функціонуванні психічного формує потребу створення нових напрямів досліджень у базових гілках психологічної науки. Значну увагу приділяють суб'єктному підходу, в рамках якого можна розглядати проблему саморегуляції [6, с. 43]. Методи ресоціалізації мають бути спрямованими на гармоніза-

цію психічної активності неповнолітнього шляхом формування навиків саморегуляції, а ефективність соціального впливу проявляється у його вчинках.

Розпочинаючи розгляд смислу вчинку у процесі ресоціалізації, зауважимо, що В. Роменцем та В. Татенком вчинок описувався через критерій «потенціалу саморозвитку» [6, с. 165]. Вони визначають, що реалізація вчинку здійснюється шляхом практичних дій, що відбувається з допомогою перегляду цілей та засобів досягнення мети. Із кожним вчинком життєва ситуація змінюється та формується у новому векторі, а також може принципово відрізнятись від попередньої [6, с. 165–173]. Тому важливого значення набуває здійснення вчинку в аспекті соціальної взаємодії, що і є тим вектором змін життєвої ситуації.

Досвід соціальної взаємодії неповнолітня особистість здобуває у групі однолітків, яка є своєрідною моделлю суспільства. Соціалізація підлітка в групі як процес освоєння та реалізації соціальних норм і відносин становить одну частину двоєдиного процесу соціалізації – індивідуалізації. Результатом цього є становлення суб'єкта активної творчої дії. Підліток не просто адаптується до групи однолітків, прийнятих у його середовищі соціальних норм поведінки та духовних цінностей, але й пропускає це через себе, виробляючи індивідуальний шлях реалізації власних соціальних цінностей [6, с. 13–15]. Він активно відкидає свою належність до світу дітей, але при цьому не почувається повноцінним дорослим. Неповнолітній намагається бути подібним до дорослих зовні, прагне долучитись до їхнього життя, набути їхніх якостей і умінь, прав і привілеїв. Своєрідність соціальної ситуації розвитку особистості в цей період полягає в тому, що вона виконує нові для неї функції та залучається до нової системи відносин із дорослими й однолітками [10]. Дитина включається в різні види суспільно корисної діяльності, що розширює сферу її соціального спілкування і сприяє накопиченню нового соціального досвіду. Цей досвід може бути більш чи менш болісним. У підлітковий період неповнолітній вступає в діалог із соціумом, який формує зразки, норми та правила соціальної взаємодії.

Слушний приклад вікової необхідності реалізації та пошуку ситуації здійснення вчинку наводить Т. Титаренко. Саме таким є період неповноліття, коли однією з базових характеристик постає розбіжність між зовнішнім й внутрішнім та потреба у реалізації самопрояву незвичним шляхом. Кожен вчинок натхненний з яскравим емоційним

забарвленням, що дає йому змогу проявити свою активність [6, с. 225]. На даному етапі потреба в самореалізації нестандартним способом штовхає ще несформовану особистість на девіантні форми реалізації вчинку. Нездатність повною мірою усвідомити соціокультурні норми та відсутність гідних для наслідування взірців підштовхують неповнолітніх до деструктивних вчинків.

Прикладом цього може бути розгляд характерологічних рівнів психіки у даосизмі та конфуціанстві, здійснений В. Роменцем, який виокремлює тезу «людина здобуває знання у процесі навчання» [12, с. 241]. Таким чином, відсутність відповідного навчання та гармонічних соціально-референтних груп сприяють формуванню негативних навчальних та поведінкових зразків. Дана помилка виховання проявляється у збіднінні життєво необхідних знань і виборі деструктивного вчинкового вектору самореалізації.

У контексті принципу адаптації Г. Спенсера розвиток є процесом входження в суспільство, а сукупність інстинктів, пам'яті, розуму та інших функцій полегшує цей процес [14, с. 298]. Інтеграція в суспільство є тривалою, а результатом її успішності вважається соціальна адаптованість. Особливість переходу від періоду дитинства до зрілості, згідно з Р. Бенедикт, полягає у величині відмінностей між правилами та вимогами окремо взятого суспільства. Якщо вектор проходження розвитку плавний, неповнолітній оволодіває нормами своєчасно, це можливе за відсутності розриву у слідуванні правил як дітьми, так і дорослими. Порушення в оволодінні нормами відбувається за умови відмінності в наслідуванні поведінки неповнолітніми та дорослими, що кардинально відмінні, у такому разі діти позбавлені відповідальності за скоєні ними вчинки [2; 3].

Вчинковості притаманне емоційно-чуттєве наповнення. Спонукальна характеристика емоцій постає способом самоформування особистості та власного емоційного світу, одночасно виступаючи регуляторним механізмом поведінки. За Т. Кириленко, вчинкова активність надає морального значення самій дії завдяки емоційності. Повсякденний досвід сприяє формуванню свідомості та здійснює вплив на емоційні переживання особистості. Саме за допомогою переживання відбувається зіставлення реалізованих вчинків та зовнішніх соціальних впливів, що сприяють формуванню оцінки відповідної життєвої ситуації. І, зрештою, здійснюється вибір стратегії поведінки особистості на різних етапах життєвого шляху [1; 10].

Розгляд життєвих стратегій став можливим завдяки К. Мілютіній, В. Татенко, Т. Титаренко, А. Ткаченко [7; 9; 10]. К. Мілютіна стверджує: «Життєва стратегія – це засіб досягнення особистістю, суб'єктивно бажаного результату у процесі вирішення завдань життєдіяльності в умовах взаємодії із соціальним середовищем» [9]. За умови виникнення ситуації дезадаптації, на життєвому шляху індивіда виникає вчинок самоперетворення. На цьому відрізку життя особистість реалізується через відповідну життєву активність, в якій проявляються компоненти життєвої стратегії. Делінквентна поведінка як елемент життєвої стратегії реалізується на етапі трансформацій суспільної ситуації та проявляється як адаптивне спрямування життєвої активності особистості, має узагальнений характер життєвої диспозиції самопідсилення. Зміни в соціальному середовищі сприяють трансформації життєвої стратегії, що у певних випадках призводить до дезадаптації [9].

Концепція «життєвого шляху» Т. Титаренко дає змогу зрозуміти, що кожен конкретний вчинок є способом розгортання життєвого шляху особистості. Відповідна послідовність та смислове навантаження вчинків, колізійність та протиріччя формують індивідуальний та неповторний життєвий шлях особистості. Поступово переходячи від одного до іншого вчинку, вирішуючи життєві завдання, особистість проходить етапність життєвого шляху. У зустрічах із суперечностями та проблемами вчинок постає центром переживання та ілюструє неповторність людського життя. Особливістю ранніх етапів життя є запозичення цінностей, повторення та відтворення вже сприйнятих взірців поведінки, наявність конформної активності. Проступок за таких умов можна сприймати як вчинок підліткової конформності чи, можливо, навіть віддзеркалення стилю поведінки найближчого соціального оточення [6; 7; 10]. Себто девіантні вчинкові прояви, особливо підліткові, не завжди є проявом зла. Їм притаманні деструктивні характерологічні риси, що були сформовані у процесі виховання, чи відсутність зразків соціально схвальних форм поведінки.

Процес пошуку істини суперечливий і характеризується подоланням помилкових поглядів та дій. Критерієм пошуку істини, що нерозривно пов'язана із вчинком Т. Кириленко, визначає практичну діяльність особистості. Практична діяльність має вагоме значення у корегуванні поведінки людини відповідно до ситуації, що ґрунтується на диференціації людиною ситуацій, дій та властивостей у відносинах [6, с. 542].

Механізм переходу психічної активності особистості від одного до іншого компонента моральної дійсності включає моральну активність як наявність дії, що соціально значуща чи спрямована на відповідні соціальні процеси та явища. Перетворення моральної ситуації виступає як етап саморозвитку морального світу особистості та формування відповідних моральних цінностей. Саме на даному етапі в неповнолітнього формується відповідне моральне самоставлення до цього вчинку. Відповідно, проступок є його результатом.

Аналізуючи вчинок як взаємопроникнення індивідуально-психологічного та суспільно-історичного, В. Татенко стверджує, що вчинок є динамічно-процесуальним явищем, який розгортається в історії людського існування. Логічний аспект вчинку полягає у його суперечності як такої, що полягає у відмінності між прагненням особистості і реально реалізованим вчинком, розумінням вчинку самою людиною та трактуванням змісту вчинку оточенням. Вагомий вплив на реалізацію акту вчинку мають характерологічні риси особистості. Ті з них, що є дисгармонічними, сприяють неконструктивному вибору мотиву, цілей та засобів реалізації вчинкового акту, а ступінь готовності до вчинку залежить від психологічних характеристик особистості. Вчинки, що є індикаторами суперечності між особистістю та оточенням, а точніше, суспільством, є вчинками суперечності. Вони постають реформаторськими за умови зміни вчинковою активністю уже набутих соціальних устоїв, переконань, традицій. Вони можуть мати як деструктивний, так і новаторський характер [6, с. 422–423; 7].

На підтвердження суперечності сприйняття суспільством вчинку подаємо підхід Ц. Короленко та Т. Донських, котрі виокремлюють девіації у групу поведінкових відхилень, що характеризуються новим стилем мислення, ідейністю та позбавленням прийнятих стереотипів, та групу деструктивних поведінкових девіацій. Низка авторів також розглядають девіацію в рамках соціальної ситуації, що склалась, зазначаючи девіацію як таку, що є проявом суперечності у разі вибору мотиву неповнолітнім (І. Виденеев, І. Башкатов, С. Книжникова, Н. Максимова, В. Менделевич) [5; 8; 15].

Розглядаючи причинність психічного, треба наголосити на його внутрішній та зовнішній детермінованості. Вартим уваги є питання свободи вибору спрямованості людської діяльності. За умов соціальної детермінованості та відсутності в особистості свободи волі відповідальність за вчинене має нести те суспільство, яке сформувало

індивіда [6, с. 147]. Зв'язок свободи волі з соціально-психологічними причинами вчинків свідчить про вікове збільшення потреби свободи та формування особистісних характеристик, що притаманні вільній людині. Психологічні особливості свободи у людини формуються лише за відсутності насильства та зовнішнього втручання. За наявності насильства над дитиною порушується процес становлення її як особистості. Результатом у процесі сприйняття насильства як нормативної поведінки в більш зрілому віці є здатність до ретрансляції насильницької форми поведінки. За таких умов чітко наявний зв'язок вчинкових проявів та соціально-психологічних причин вчинків.

Розглядаючи вчинок, В. Роменець виокремлює підхід Мао Цзи, який стверджує: «Вчинок є обміркованою дією, що реалізується за внутрішньою спонукою. Складність ситуації примушує людину здійснювати вибір, оцінювати обставини, встановлювати дійсну міру користі чи зла» [12, с. 245]. Погоджуючись із вказаним твердженням, варто наголосити на тому, що під час здійснення вибору неповнолітній керується попереднім досвідом. За умови відсутності досвіду чи його негативного забарвлення, підліток не здатен прогностично проаналізувати реалізовувати ступінь зла чи користі свого вчинку.

Розглядаючи мотиваційні феномени вчинку, І. Маноха визначає волю як один із поведінкових компонентів, що, в свою чергу, беруть витоки в емоційній наповненості особистості. Вольовий акт постає у взаємозв'язку з активністю як необхідний елемент вчинку. Одним із компонентів мотиваційної структури є «боротьба мотивів», що наділена такими характеристиками, як актуалізація протилежностей та вибір провідного мотиву [1; 6, с. 232–236; 7; 10]. Саме зміна провідного мотиву є надзвичайно складним процесом у рамках вольового контролю.

Вибір домінуючого мотиву призводить до визначення із засобами реалізації вчинку. На даному етапі з'ясовується характер вчинку (добра чи зла). Вибір злочинного мотиву та протизаконних засобів реалізації поставленої мети призводить саме до проступку, на відміну від того, коли людина обирає гармонічний мотив та соціально схвальні засоби його реалізації, що призводить до дії в обрисах вчинку добра. Моральний зміст є невід'ємною частиною ситуації вчинку, він завжди супроводжується конфліктом вибору поміж «морально прекрасним» та «корисним» засобом реалізації мети. Процесуальна сторона розвитку вчинку довготривала та містить компонент

фізично-вольових зусиль. Післядія проявляється з двох сторін – соціального оточення і всередині самої особистості.

З метою розуміння практичної структури вчинку спробуємо розглянути об'єктивно-реальні та феноменологічні структурні аспекти. Реально-практична структура вчинку полягає у взаємопоєднанні чотирьох компонентів: ситуативного, що розуміється як взаємопереплетення внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (соціальних) чинників; мотиваційного; дійового як комплексу дій особистості; післядійового – переосмислення та усвідомлення скоєного вчинку. Феноменологічна структура передбачає трикомпонентність та єдність логіки смислу, логіки свідомості та логіки саморозкриття. Саме ці аспекти є доступними для наукового вивчення та необхідними елементами під час розроблення емпіричної моделі наукового дослідження [6, с. 487; 10].

Під час зіставлення вчинків буденності як проявів добра та зла також відбувається протиставлення гармонічної соціальної адаптованості та її протилежної сторони – дезадаптації, що проявляється у різного роду соціальних девіаціях [6, с. 532]. Отже, з огляду на вищевказане, можна стверджувати, що дезадаптація проявляється у вчинках зла, а точніше – соціальних проступках.

Проступок розглядається як діяння, що порушує моральні норми та приписи (В. Копейчиков), як винна поведінка (В. Марчук), протиправна винна дія чи бездіяльність (С. Петков), протиправна поведінка, внаслідок якої наступає відповідальність (В. Гончаренко). Узагальнено можна сказати, що проступок є тим самим вчинком зла, негативно оцінюваним у конкретному соціокультурному середовищі.

В юриспруденції акт протиправного вчинку подається як кримінальне діяння чи бездіяльність, на відміну від психології, де поняття трактується у світлі вольової або ж імпульсивної поведінки. Визначення вольового діяння як свідомого та ціленаправленого акту впливу суб'єкта на об'єкт діяння, подає А. Ушатіков, зазначаючи, що під час розгляду делінквентної поведінки має приділятися увага як імпульсивним, так і вольовим діянням. За умови реалізації імпульсивного діяння особистість втрачає здатність до самоконтролю та самоаналізу, що переростає у вольове діяння, а цей перехід зумовлений соціальними характеристиками особистості [2; 3; 4]. З метою розгляду соціальних характеристик неповнолітнього необхідно приділити увагу саме механізму його формування, що можливий лише завдяки соціалізації.

Соціалізація розглядається як: неперервна адаптація до оточуючого світу та здатність прогнозування реакцій соціального оточення (Т. Шибутані); динамічний процес організації суспільства, що передбачає нівелювання поведінкових девіацій (Т. Парсонс); наслідування соціально схвального способу активності в соціумі шляхом оволодіння суспільно корисними навиками та вміннями (А. Бандура); об'єднання сфер самосвідомості, діяльності та спілкування з метою розширення соціальних зав'язків індивіда (А. Коваленко, М. Корнев); спосіб засвоєння соціального досвіду особистості та здійснення впливу на соціум (Г. Андреева); процес залучення до соціального життя, шляхом оволодіння індивідом нормами, правилами та цінностями відповідного суспільства (Л. Орбан-Лембрик).

Поняття «ресоціалізація» розглядається як:

- процес реінтеграції, під час якого відбувається набуття соціального статусу законослухняного громадянина, що можливе за умови соціальної реабілітації засудженого (В. Лютий);

- вмотивована вольова дія особистості, що реалізується за допомогою механізму психологічної проблематизації, зрештою відбувається трансформація соціальних взаємодій та атитюдів (Ю. Швалб);

- тривалий процес формування соціально психологічної компетентності, під час якого здійснюється вплив за допомогою низки методик та формується готовність до повноцінного й правослухняного життя в суспільстві (О. Низовець);

- комплекс соціально-психологічних заходів спрямованих на підвищення соціальної реадaptaції та як наслідок оволодіння соціальними нормами та правилами (Н. Завацька);

- низка заходів у напрямі державної політики з метою підвищення функціональної взаємодії різних структурних підрозділів державного управління з метою надання засудженим ефективних соціальних послуг, що сприяють входженню засуджених у суспільство (Д. Ягунов);

- процес формування навиків та здібностей необхідних для включення в суспільство, що можливе за умови нейтралізації попереднього негативного досвіду неповнолітнього (А. Гусак);

- перебудова особистості шляхом повторного гармонічного формування сукупності соціальних норм, вмінь та навичок необхідних для повноцінного функціонування у соціумі (О. Царькова);

- комплекс психолого-педагогічних заходів спрямованих на повторне соціальне

входження в суспільство (О. Беца, В. Кривуша, С. Кушнар'ов, В. Синьов);

- перевиховання правопорушника шляхом залучення до трудової діяльності (А. Васильєв);

- повторне входження в соціальне середовище шляхом формування успішних стилів поведінки (Г. Андреева, А. Коваленко, М. Корнев) [2; 3; 4; 5; 8; 11; 15].

Узагальнення та аналіз підходів до розуміння ресоціалізації дав нам змогу сформулювати авторське визначення. Ресоціалізація – це процес вчинкової активності особистості, що характеризується самоспонукальною, перетворювальною трансформацією емоційно-вольової, світоглядної, міжособистісної та поведінкової сфери особистості, в результаті якої відбувається засвоєння якісно нового досвіду, навиків і знань, необхідних для реалізації соціально схвалюваних діянь. Регламентация ресоціалізаційних заходів здійснюється на основі законодавчих та правових актів.

Ресоціалізація як проблема трансформації соціальних зав'язків та взаємодій розкривається Ю. Швалбом. За умови збільшення кількості людей, що є носіями асоціальних норм, відбувається деформація соціальних норм та розуміння нормального процесу соціалізації. Постає необхідність встановлення відмінностей процесів соціалізації та ресоціалізації. Індивід виступає у процесі соціалізації як пасивний носій трансформацій, на якого здійснюють вплив агенти соціалізації. Коли абсолютним суб'єктом постає індивід, а агенти виконують допоміжну функцію, ресоціалізація є свідомою та вмотивованою діяльністю самого індивіда [15]. У поданому аналізі соціалізація трактується як процес засвоєння досвіду соціальних взаємодій. Наголошується на необхідності виділення різновидів соціалізації, що стають масовими та призводять до формування негативних моделей поведінки та діяльності, зокрема, дефіцитарна, маргінальна та адиктивна соціалізація [15, с. 81]. Соціальна взаємодія можлива лише за умови встановлення комунікативного акту неповнолітнього з оточенням.

Під час порушення процесу комунікації виникає злочинна форма комунікації, що має деструктивний характер. Людина не завжди здатна повною мірою усвідомити зміст наслідків свого вчинку. Освоєння світу відбувається шляхом комунікації та несе змістовне наповнення, інтенційність вчинкового акту. Вчинок сприяє встановленню міжособистісної комунікації та міжособистісних стосунків від найбільш гармонічних до деструктивних. Виходячи з того, що вчинок є формою соці-

альної взаємодії, він може мати як гармонічний, так і найбільш дисгармонічний характер [6, с. 395]. З метою запобігання деструктивним формам поведінки в її вчинковому прояві необхідністю постає формування гармонічних рис особистості.

Виділення принципів ресоціалізації сприятиме систематизації та вдосконаленню побудови ресоціалізаційних заходів. Вперше в українській пенології спроба опису психолого-педагогічних принципів ресоціалізації була здійснена В. Синьовим та В. Кривушею. До них належать принципи: зв'язку ресоціалізації та соціально адаптивного життя, цілеспрямованості педагогічного впливу на засуджених, наукова обґрунтованість програм та технологій ресоціалізації, формування гармонічних міжособистісних взаємодій у середовищі засуджених, сприяння самовихованню неповнолітніми, комплексність психологічного підходу та дотримання чинних правових норм [8; 11].

Низка дослідників наголошує, що в рамках історичного досвіду система покарання не завжди є результативною, а скоріше за все, формує негативні навички та деструктивні стилі поведінки (Ю. Антонян, А. Сухов, Ю. Швалб) [2; 3; 15]. Одночасно з пригніченням розгортання вчинку як активності можливе за умови втрати свободи особистістю. У процесі порушення здатності індивіда керувати вчинком як елементом життєвого шляху редукується здатність свідомого та самостійного вибору мотиву діяльності. Зникає здатність інтеріорізованої саморегуляції особистістю своєї вчинкової активності [6, с. 442]. Сукупність владного примусу (адміністрація пенітенціарного закладу) із сформованими навичками негативного характеру, зрештою відбування покарання сприяє нездатності особистості до самостійної гармонічної активності.

Висновки з проведеного дослідження. У статті нами було здійснено аналіз смислу та сутності ресоціалізації засуджених неповнолітніх через поєднання принципів науковості та вчинкового підходу.

Вчинок постає як структурна одиниця соціальної поведінки, а їх сукупність творить життєву стратегію особистості, у процесі якої вона зазнає самоперетворення. Реалізація «життєвого шляху» можлива через деструктивні вчинки, однак вони є проявом адаптивності неповнолітнього до відповідної життєвої ситуації.

Значний вплив на засоби та способи реалізації вчинку здійснює попереднє оволодіння нормами відповідного соціуму. Необхідною умовою також виступає сприятлива ситуація можливості здійснення вчинку.

З'ясовано, що вчинок можливий лише у процесі встановлення особистістю соціальної взаємодії, а формування смислу вчинку здійснюється у процесі боротьби мотивів. Динамічно-процесуальна характеристика дає нам змогу зрозуміти можливість формування гармонічних стратегій реалізації вчинку неповнолітніми. Мотиваційний аспект розкриває боротьбу мотивів у процесі реалізації вчинку як вольовий акт вибору між соціально схвальними та неприйнятними способами досягнення цілі.

Описується проступок як правова категорія, що синонімічна із вчинком у психологічному розумінні, а порушення соціалізації особистості проявляється саме в проступку.

Розгляд підходів щодо розуміння ресоціалізації дав нам змогу здійснити психологічний аналіз даного поняття через призму вчинку. Процес вчинкової активності неповнолітнього з допомогою застосування вольових зусиль самоперетворення, що сприяє підвищенню інтеграції у суспільне середовище, є ресоціалізацією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Академік В.А. Роменець : творчість і праці : зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд; відп. ред. Л.О. Шатирко. – К.: Либідь, 2016. – 272 с.
2. Антонян Ю.М. Психология преступления и наказания. / Ю.М. Антонян, М.И. Еникеев, В.Е. Эминов. – М.: Пенатес–Пенаты, 2000. – 454 с.
3. Бандурка А.М. Общая теория социальной адаптации освобожденных от отбывания наказания (правовой и социально-психологический анализ уголовно-исполнительной политики по реабилитации осужденных) / Бандурка А.М., Денисова Т.А., Трубников В.М. – Харьков–Запорожье: НУВД, ЗГУ, 2002. – 440 с.
4. Гусак А.П. Кримінологічні аспекти ресоціалізації неповнолітніх, засуджених за вчинення насильницьких злочинів, в умовах позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Крим. право та кримінологія; крим.-вик. право» / А.П. Гусак. – К., 2010. – 16 с.
5. Завацька Н.Є. Психология ресоціалізації особистості в умовах соціальної ізоляції : [монографія] / Н.Є. Завацька, І.Є. Жигаренко; ред.: О.О. Мартинцева, Л.В. Бугокова; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ : СХУ ім. В. Даля, 2011. – 215 с.
6. Киричук О.В. Основи психології : Підруч. для студ. вищ. закл. освіти / О.В. Киричук, В.А. Роменець, В.О. Татенко, І.П. Маноха, В.М. Пискун, Т.С. Кириленко, Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 1995. – 632 с.
7. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В.О. Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
8. Медведєв В.С. Кримінальна психологія : підручник / В.С. Медведєв. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
9. Мілютіна К.Л. Траєкторії життєвого шляху особистості в динамічному середовищі : [моногра-

фія] / К.Л. Мілютіна. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2012. – 298 с.

10. Психологія вчинку : Шляхами творчості В.А. Роменця : зб. ст. / упоряд. П.А. М'ясоїд ; відп.ред. А.В. Фурман. – К.: Либідь, 2012. – 296 с.

11. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / [Синьов В.М., Радов Г.О., Кривуша В.І., Беца О.В.]. – К.: МП «Леся», 1997. – 272 с.

12. Роменець В.А. Історія психології: Стародавній світ. Середнівіки. Відродження : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2005. – 915 с.

13. Роменець В.А. Історія психології ХХ століття : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Роменець, І.П. Маноха. – 2-е вид., стер. – К. : Либідь, 2003. – 989 с.

14. Роменець В.А. Історія психології. ХVІІ ст. Епоха Просвітництва : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Роменець. – К. : Либідь, 2006. – 997 с.

15. Швалб Ю.М. Ресоціалізація особистості як завдання соціально-психологічної практики / Ю.М. Швалб // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Випуск 6. – Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. – К., 2013. – С. 78–81.